

ks. Marek Stokłosa SCJ

NIEKTÓRE ASPEKTY PRAWNE ZWIĄZANE ZE SPRAWOWANIEM SAKRAMENTU POKUTY I POJEDNANIA

Sakrament pokuty i pojednania jest aktem odpuszczenia grzechów popełnionych po chrzcie świętym przez wiernego, prowadzącym do jego pojednania się z Bogiem i ze wspólnotą Kościoła. Aby dostąpić tej łaski, jest on zobowiązany wyznać swoje grzechy uprawnionemu kapłanowi, wyrazić za nie żal i wolę zadośćuczynienia i mieć mocne postanowienie poprawy, a w końcu otrzymać rozgrzeszenie. Spowiedź indywidualna, która jest jedynym zwyczajnym sposobem pojednania się wiernego z Bogiem i Kościołem, wymaga od niego pozytywnej woli szczerego otwarcia się przed spowiednikiem. Ze swej strony Kościół otacza ten sakrament szczególną troską, m.in. zobowiązując jego szafarzy do sprawowania tego daru z należytą powagą i godnością oraz do zatrzymania w tajemnicy sakramentalnej wszystkiego, co usłyszeli w czasie spowiedzi. Dlatego celem niniejszego opracowania jest zwrócenie uwagi na niektóre aspekty prawne związane ze sprawowaniem sakramentu pokuty i pojednania.

1. Szafarz sakramentu pokuty

Szafarzem sakramentu pokuty i pojednania jest tylko kapłan, a więc prezbiter i biskup. Jednak do ważnego jego sprawowania kapłani ci potrzebują stosownego upoważnienia¹.

¹ Por. kan. 965 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku (dalej: KPK/83).

Na mocy prawa upoważnienie do spowiadania na całym świecie wszystkich wiernych posiadają: biskup Rzymu, kardynałowie i biskupi². Jednak w przypadku tych ostatnich prawodawca rezerwuje biskupowi diecezjalnemu możliwość wyrażenia sprzeciwu co do korzystania z tego upoważnienia na jego własnym terytorium. Jeśli taki sprzeciw wystąpił, wówczas biskup na takim terytorium sprawuje sakrament pokuty ważnie, ale niegodziwie.

Na mocy sprawowanego urzędu ordynariusz miejsca, kanonik penitencjarz, proboszcz oraz ci wszyscy, którzy go prawnie zastępują, mogą spowiadać w całym Kościele³, chociaż pierwotnie to upoważnienie ma ograniczony zasięg, a mianowicie do ich własnego terytorium⁴. Z tego upoważnienia mogą korzystać wszędzie, chyba że w poszczególnym przypadku sprzeciwiłby się ordynariusz miejsca, z zachowaniem przepisów kan. 974 § 2 i 3 KPK/83. Warto zaznaczyć, że liczną grupę proboszczów, którzy uzyskują upoważnienie do spowiadania wraz z przyjęciem urzędu, są proboszczowie. Ponadto z tego upoważnienia udzielonego na mocy urzędu korzystają także ci, którzy zastępują proboszcza, a więc: administrator parafii; wikariusz parafii, a gdy jest ich kilku to najstarszy promocją, w przypadku wakatu lub przeszkody do momentu ustanowienia administratora; kapłan, w przypadku parafii, która nie ma wikariusza, wyznaczony według prawa partykularnego do zastępowania proboszcza w parafii wakującej lub tej, w której proboszcz ma przeszkodę; kapłan, któremu została powierzona troska o *quasi*-parafię. Kolejnym urzędem częściowo zrównanym z urzędem proboszcza jest kapelan⁵ oraz rektor seminarium⁶.

² Por. kan. 967 § 1 KPK/83.

³ Por. kan. 967 § 2 KPK/83.

⁴ Por. kan. 968 § 1 KPK/83.

⁵ Por. kan. 566 § 1 KPK/83.

⁶ Por. kan. 262 KPK/83.

Natomiast wikariusze parafialni nie posiadają upoważnienia na mocy sprawowanego urzędu. Otrzymują oni habitualne upoważnienia w całych Kościele do spowiadania jakichkolwiek wiernych w taki sam sposób jak pozostali prezbiterzy. Jedynym kompetentnym do udzielenia takiego upoważnienia jest ordynariusz miejsca inkardynacji albo stałego zamieszkania⁷. Tenże ordynariusz udziela go również prezbiterom przynależącym do instytutów zakonnych, w tym także kleryckich na prawie papieskim, gdyż ich przełożony wyższy nie jest ordynariuszem miejsca, ale jedynie ordynariuszem. Ponadto ci prezbiterzy nie powinni korzystać z upoważnienia udzielonego przez kompetentnego ordynariusza miejsca bez zezwolenia, przynajmniej domniemanego, własnego przełożonego.

Trzeba zaznaczyć także, że prezbiterzy inkardynowani do instytutów zakonnych lub stowarzyszeń apostołskich, w obu przypadkach kleryckich i na prawie papieskim, mogą otrzymać habitualne upoważnienie do spowiadania od własnych przełożonych, które swoim zasięgiem obejmuje jedynie ich podwładnych oraz pozostałych wiernych, którzy dniem i nocą przebywają w ich domu⁸. Nie mogą oni więc udzielić upoważnienia do spowiadania jakichkolwiek wiernych. Ponadto ci przełożeni mają z mocy prawa upoważnienie do spowiadania jedynie ich podwładnych oraz pozostałych wiernych, którzy dniem i nocą przebywają w ich domu⁹.

Ponadto trzeba zaznaczyć, że z mocy samego prawa każdy kapłan, nawet ten nieposiadający upoważnienia, jest upoważniony do spowiadania w całym Kościele wszystkich wiernych znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci¹⁰. Jest ono udzielone również kapłanom ekskomunikowanym, a także tym, którzy

⁷ Por. kan. 969 § 1 KPK/83.

⁸ Por. kan. 969 § 2 KPK/83.

⁹ Por. kan. 968 § 2 KPK/83.

¹⁰ Por. kan. 976 KPK/83.

utracili stan duchowny przez karne z niego wydalenie bądź re-skrypt Stolicy Apostolskiej (dyspensa od zachowania celibatu). Tym upoważnieniem są objęci również kapłani innych wyznań, pod warunkiem że ich święcenia są uznane przez Kościół katolicki jako ważne.

Habitualne upoważnienie może zostać udzielone na czas określony bądź nieokreślony¹¹. Ustaje przez odwołanie¹², utratę urzędu, ekskardynację, a także przez utratę stałego zamieszkania¹³. Ten ostatni sposób utraty w szczególności dotyczy prezbiterów przynależących do instytutów zakonnych lub stowarzyszeń życia apostolskiego. Z racji ich przemieszczania się tracą oni dość często stałe zamieszkanie, które nie należy ujmować w kategorii prawa cywilnego, ale prawa kanonicznego. Posiadają oni stałe zamieszkanie diecezjalne, w diecezji położenia ich domu zakonnego, do którego prawnie przynależą¹⁴. Wraz z przeniesieniem do innego domu zakonnego w innej diecezji tracą stałe diecezjalne zamieszkanie i równocześnie upoważnienie do spowiadania.

2. Uwolnienie z kar kościelnych w sakramencie pokuty¹⁵

W sakramencie pokuty wierni, dzięki absolucji udzielonej przez uprawnionego szafarza, otrzymują od Boga przebaczenie grzechów popełnionych po chrzcie oraz dostępują pojednania z Kościołem (kan. 959 KPK/83). Jednak niektóre z grzechów ciężkich, które penitent wyznaje w indywidualnej i integral-

¹¹ Por. kan. 972 KPK/83.

¹² Por. kan. 974 KPK/83.

¹³ Por. kan. 975 KPK/83.

¹⁴ Por. kan. 103 KPK/83.

¹⁵ Opracowano na podstawie artykułów M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów z kar kościelnych w zakresie wewnętrznym sakramentalnym*, „Sympozjum” 30 (2016) nr 2, s. 97-120 oraz M. Stokłosa, *Uwolnienie z kar kościelnych w sakramencie pokuty*, „Studia Redemptorystowskie” 9 (2011), s. 335-358.

nej spowiedzi, są zdefiniowane w prawodawstwie kościelnym również jako przestępstwa. Każdy czyn przestępczy jest jednocześnie grzechem, czyli czynem moralnie nagannym. Ponadto popełnienie niektórych przestępstw jest zagrożone karą, która – tak jak grzech ciężki – zabrania przyjmowania sakramentów. Tą sankcją karną może być ekskomunika (kan. 1331 § 1 n. 2 KPK/83) lub interdykt (kan. 1332 KPK/83). Kary te są wymierzane w Kościele łacińskim mocą samego prawa (*latae sententiae*) bądź przez kompetentną władzę kościelną (*ferendae sententiae*). Ponadto cenzury *latae sententiae* mogą zostać zdeklarowane.

W kontekście popełnienia zarówno grzechu ciężkiego, jak i przestępstwa, za którego popełnienie sprawca zostaje ukarany mocą samego prawa ekskomuniką lub interdyktem, pojawia się pytanie, czy w sakramencie pokuty spowiednik może uwolnić penitenta równocześnie z zaciągniętej kary i popełnionego grzechu. Otóż prawodawca KPK/83, wychodząc naprzeciw potrzebom wiernych poprzez zapewnienie im możliwości uświęcenia i zbawienia, umożliwia penitentowi uwolnienie się z zaciągniętej kary w sakramencie pokuty. Jednakże nie wszyscy spowiednicy posiadający upoważnienie do spowiadania są uprawnieni do równoczesnego udzielania absencji z kary i z popełnionych grzechów. Samo bowiem posiadanie upoważnienia do spowiadania wiernych, udzielone zgodnie z prawem, nie przyznaje spowiednikowi władzy uwolnienia penitenta z zaciągniętej kary w sakramencie pokuty. Posiadają ją jedynie ci spowiednicy, którym prawo bądź kompetentna władza kościelna przyznała pewien zakres władzy uwalniania od kar kościelnych w zakresie wewnętrznym sakramentalnym.

Prawo powszechne taką władzę, przy zachowaniu pewnych ograniczeń, przyznaje ordynariuszowi oraz ordynariuszowi miejsca, a także biskupowi, kanonikowi penitencjarzowi oraz kapelanowi szpitala, więzienia oraz podróży morskiej. Ponadto każdy spowiednik w tzw. przypadku nagłym, a także każ-

dy kapłan w niebezpieczeństwie śmierci może uwolnić penitenta w zakresie wewnętrznym sakramentalnym zarówno z określonych kar, jak i udzielić rozgrzeszenia z popełnionych grzechów.

2.1. Ordynariusz oraz ordynariusz miejsca

KPK/83 w kan. 1355 § 2 przyznaje każdemu ordynariuszowi¹⁶ władzę zwalniania ze wszystkich kar *latae sententiae* ustanowionych ustawą, które nie zostały deklarowane czy też zastrzeżone Stolicy Apostolskiej. Prawodawca nie ogranicza tej władzy ordynariusza jedynie do zakresu zewnętrznego. Może on ją sprawować również w zakresie wewnętrznym, także sakramentalnym¹⁷. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że prezbiter sprawujący jedynie urząd ordynariusza może uwolnić jedynie swoich podwładnych, gdziekolwiek przebywających. Tak zawężoną władzę posiadają m.in. wyżsi przełożeni kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim i kleryckich stowarzyszeń życia apostolskiego, którzy w myśl kan. 134 § 2 KPK/83 nie są ordynariuszami miejsca. Natomiast jeśli prezbiter pełni urząd ordynariusza miejsca (kan. 134 § 2 KPK/83), zakres jego kompetencji w zakresie uwalniania z kar kościelnych ulega znaczącemu rozszerzeniu. Może on uwolnić nie tylko swoich podwładnych, ale także obcych, którzy aktualnie przebywają na jego terytorium bądź na jego terytorium dopuścili się przestępstwa.

¹⁶ Ordynariuszami są ci przełożeni, którzy zostali wymienieni w kan. 134 § 1 KPK/83. Ponadto ordynariuszem jest również prałat prałatury personalnej (kan. 295 § 1 KPK/83), a także ordynariusz wojskowy (por. Giovanni Paolo II, *Costituzione apostolica De Spirituali Militum curae*, 21.04.1986, n. II, § 1, w: „Enchiridion Vaticanum” 10 [1986-1987], s. 245) i ordynariusz ordynariatu personalnego dla wiernych powracających z Kościoła anglikańskiego (por. Benedetto XVI, *Costituzione apostolica Anglicanorum coetibus*, 04.11.2009, n. V., AAS 101 [2009], s. 988).

¹⁷ Por. L. Chiappetta, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. II, Roma 1996, s. 649.

2.2. Biskup

Każdy biskup w sakramencie pokuty może uwolnić penitenta od zaciągniętej kary *latae sententiae*, ustanowionej ustawą powszechną bądź partykularną, jeśli kara ta nie została zdeklarowana czy też zarezerwowana Stolicy Apostolskiej (kan. 1355 § 1 KPK/83). Władzę tę otrzymuje kapłan z chwilą konsekracji biskupiej. Ma ona więc charakter personalny i jest wpisana w prerogatywy władzy święceń biskupich, których nie można delegować innym. Nie ustaje wraz z utratą urzędu czy stanowiska pełnionego przez biskupa w Kościele. Posiadają ją więc także biskupi emeryci.

2.3. Kanonik penitencjarz

Kanonik penitencjarz – zarówno kościoła katedralnego, jak i kolegiackiego – posiada zwyczajną władzę uwalniania od cenzur *latae sententiae*, które nie są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej oraz nie zostały zdeklarowane¹⁸. Urząd penitencjarza jest ustanawiany na mocy kan. 508 § 1 KPK/83, który określa także zakres jego kompetencji. Biskup diecezjalny powinien powołać kanonika penitencjarza przy każdej kapitule¹⁹, którym nie może być wikariusz generalny czy biskupi (kan. 478 § 2 KPK/83) oraz wikariusz sądowy.

¹⁸ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1986, s. 415.

¹⁹ O obowiązku mianowania kanonika penitencjarza bądź powierzenia tej funkcji innemu kapłanowi tam, gdzie nie ma kapituły kanoników (kan. 508 § 2 KPK/83), wspomina Dyrektorium *Apostolorum successores* o pasterskiej posłudze biskupów w nr. 188, które zostało wydane 22 lutego 2004 roku przez Kongregację ds. Biskupów (por. tekst polski w: M. Sitarz, W. Kacprzyk (red. i oprac.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 646). Wspomina o tym także Benedykt XVI w Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Sacramentum Caritatis* z 22 lutego 2007 roku w nr. 21 (por. tekst polski, Wydawnictwo DEHON, Kraków 2007, s. 24).

Trzeba jednak zaznaczyć, że zakres posiadanej przez kanonika penitencjarza władzy nie pokrywa się z zakresem habitualnego upoważnienia do spowiadania wszystkich wiernych. Sakrament pokuty może on sprawować wszędzie (kan. 968 § 1 KPK/83), za wyjątkiem terytorium tego ordynariusza miejsca, który temu się sprzeciwił (kan. 967 § 2 KPK/83). Natomiast w sakramencie pokuty może uwolnić od cenzur *latae sententiae*, które nie są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej oraz nie zostały zdeklarowane, wszystkich penitentów podczas spowiedzi na terytorium tego biskupa diecezjalnego, który powierzył mu urząd penitencjarza kościoła katedralnego czy kolegiackiego, a także poza tą diecezją, jednakże tylko w odniesieniu do diecezjan wspomnianego biskupa.

2.4. Kapelan szpitala, więzienia i podróży morskiej

Prawodawca w kan. 566 § 2 KPK/83 udziela kapelanom w szpitalach, więzieniach oraz podczas podróży morskiej władzę uwalniania od cenzur *latae sententiae*, a więc od ekskomuniki, interdyktu i suspensy zaciągniętych mocą samego prawa, które nie zostały deklarowane ani zastrzeżone Stolicy Apostolskiej. Może on jednak uwalniać penitentów z wymienionych kar jedynie w miejscu pełnienia swego urzędu.

Wszyscy kapelani, którym zgodnie z prawem została powierzona opieka duszpasterska względem określonej wspólnoty lub grupy wiernych²⁰, posiadają na mocy sprawowanego urzędu m.in. upoważnienie spowiadania wiernych powierzonych ich pieczy (kan. 566 § 1 KPK/83). Jednak nie wszyscy posiadają władzę uwalniania z cenzur wiążących mocą samego prawa. Prawodawca w kan. 566 § 2 KPK/83 przyznaje takie uprawnienie tylko kapelanom szpitala, więzienia i podróży morskiej. Zawężenie tej władzy do tych trzech form posługi wpływa z oczywistych trudności w dostępie znaczącej liczby osób

²⁰ Por. kan. 564 KPK/83.

tam przebywających do innych podmiotów władzy posiadających uprawnienie uwalniania wiernych z zaciągniętych cenzur *latae sententiae*. Władza uwalniania z cenzur *latae sententiae* w przypadku kapelana szpitala obejmuje swym zakresem nie tylko chorych hospitalizowanych czy też samych więźniów, ale także wiernych w tych instytucjach pracujących (np. lekarzy, pielęgniarki, personel więzienny) oraz pozostałych wiernych chwilowo tam przebywających. Prawodawca bowiem nie zawężył w tym przypadku władzy spowiednika do poszczególnych kategorii osób, ale do miejsca, w którym pełni on swój urząd (kan. 566 KPK/83).

2.5. Spowiednik w tzw. przypadku nagłym

Kan. 1357 § 1 KPK/83 przyznaje każdemu spowiednikowi szczególne upoważnienie w zakresie wewnętrznym sakramentalnym uwalniania z ekskomuniki i interdyktu, zaciągniętych mocą samego prawa (*latae sententiae*), ale niezdeklarowanych, jeśli penitentowi trudno jest pozostawać w stanie grzechu ciężkiego aż do momentu zniesienia cenzury przez kompetentnego przełożonego. Pragnienie rychłego dostępu do łaski uświęcającej i do przyjmowania sakramentów wyjawione spowiednikowi przez penitenta jest nazywane w kanonistyce tzw. przypadkiem nagłym (*casus urgens*). Tego rodzaju pragnienie może wyrazić sam penitent przystępujący do sakramentu pokuty albo też może zostać wzbudzone u penitenta przez samego spowiednika podczas spowiedzi²¹.

Władzę uwolnienia z cenzury w przypadku nagłym posiadają jedynie spowiednicy, a więc kapłan posiadający upoważnie-

²¹ Por. D. Cito, *La remissione della pena*, w: AA.VV., *Le sanzioni nella Chiesa*, Quaderni della Mendola (a cura del gruppo Italiano Docenti di Diritto canonico), t. 5, Milano 1997, s. 125; G. Ciccola, F. Targoński, *Poradnik spowiednika. Aspekty biblijno-teologiczne sakramentu pokuty. Cenzury, nieprawidłowości i przeszkody w kodeksie prawa kanonicznego*, Kraków 2008, s. 88.

nie do spowiadania. Nie mogą więc w tej sytuacji rozgrzeszać kapłani nieposiadający takiego upoważnienia.

Spowiednik w przypadku nagłym może uwolnić penitenta z ekskomuniki i interdyktu *latae sententiae*, łącznie z ekskomuniką zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej. Zawężenie tej władzy wyłącznie do kary ekskomuniki i interdyktu jest podyktowane koniecznością umożliwienia penitentowi odzyskania dostępu do łaski i przyjmowania sakramentów. Z tej też racji przypadek nagły, w przeciwieństwie do KPK/1917, nie obejmuje absencji z suspensy, gdyż kara ta, w relacji do sakramentów, uniemożliwia tylko ich administrowanie²².

Uwolnienie z cenzury ekskomuniki lub interdyktu w przypadku nagłym jest uwarunkowane pewnymi zobowiązaniami, o których mowa w kan. 1357 § 2 KPK/83. Spowiednik winien nałożyć na penitenta obowiązek osobistego zwrócenia się do kompetentnego przełożonego bądź do kapłana posiadającego stosowne uprawnienia w zakresie uwalniania z cenzur po odpowiednie zlecenia. W zależności od popełnionego przestępstwa oraz statusu penitenta mogą to być m.in. instrukcje, nakazy, pouczenia, nagany, rady, pokuty. Obowiązek odniesienia się powinien być wypełniony w ciągu miesiąca pod groźbą kary reincydencji, czyli ponownego popadnięcia w tę samą karę. Spowiednik, nakładając to zobowiązanie, powinien przede wszystkim objaśnić procedurę przypadku nagłego oraz wskazać, kto w najbliższym otoczeniu penitenta może udzielić odpowiednich zleceń. Ponadto winien upewnić się, czy penitent ma realną możliwość osobistego zwrócenia się do wskazanego przełożonego lub do kapłana posiadającego stosowne uprawnienia w zakresie uwalniania z cenzur.

²² Por. J. Syryjczyk, *Sakrament pokuty w karnym prawie kanonicznym*, w: *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu prawa kanonicznego* (red. J. Syryjczyk), Warszawa 1985, s. 282; G. Ciccola, F. Targoński, *Poradnik spowiednika*, dz. cyt., s. 88.

Obowiązek odniesienia się penitenta do kompetentnej władzy nie ma zastosowania w przypadku uwalniania z ekskomuniki zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, gdyż wypełniany jest on przez samego spowiednika. Będzie o tym mowa w trzeciej części niniejszego opracowania.

Innym rozwiązaniem przewidzianym przez prawodawcę w przypadku nagłym jest wypełnienie obowiązku odniesienia przez samego spowiednika, który w imieniu penitenta zwraca się do kompetentnej władzy o stosowne zalecenia, z oczywistych względów przemilczając nazwisko penitenta. Taka sytuacja może nastąpić, gdy spowiadający się, zwłaszcza osoba świecka, ma trudności ze zrozumieniem samej procedury przypadku nagłego. Mogą także w trakcie spowiedzi pojawić się inne przyczyny, które uniemożliwiają osobiste zwrócenie się do kompetentnej władzy (np. obawa zniesławienia). Zwrócenie się za pośrednictwem spowiednika wiąże się jednak z obowiązkiem sukcesywnego spotkania się z penitentem w celu poinformowania go o powyższych decyzjach, co do których penitent, tak jak w przypadku osobistego kontaktu, jest zobowiązany się dostosować. Niewykonanie jednak zaleceń nie skutkuje karą reincydencji²³.

Należy zaznaczyć, że spowiednik uwalniając z cenzury, bez względu na decyzje kompetentnych przełożonych bądź kapłana posiadającego stosowne uprawnienia w zakresie uwalniania z cenzur, jest zobowiązany nałożyć na penitenta odpowiednią pokutę, a także w razie potrzeby nakazać naprawienie zgrzeszenia i wyrównanie wyrządzonej szkody (kan. 1357 § 2 KPK/83).

W odniesieniu do zlecenia powinno się zaznaczyć rodzaj popełnionego przestępstwa, określić status penitenta (czy jest to osoba duchowna lub świecka, bądź przynależąca do instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostolskiego, jednak bez podania konkretnej nazwy tych instytucji), a także

²³ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., t. IV, Olsztyn 1990, s. 114.

poinformować o ewentualnych powziętych przez spowiednika decyzjach w zakresie naprawienia zgorszenia i wyrównania wyrządzonej szkody.

2.6. Każdy kapłan w niebezpieczeństwie śmierci

W niebezpieczeństwie śmierci (*in periculo mortis*) każdy kapłan, chociażby nie miał stosownego upoważnienia do sprawowania sakramentu pokuty, ważnie i godziwie rozgrzesza w zakresie wewnętrznym sakramentalnym ze wszystkich cenzur i grzechów każdego penitenta (kan. 976 KPK/83), nie wyłączając współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu (kan. 977 KPK/83)²⁴. Prawodawca, poprzez przyznanie tak szerokich uprawnień każdemu kapłanowi w niebezpieczeństwie śmierci penitenta, znosi wszelkie przeszkody, które mogą stać na drodze do zbawienia, umożliwiając każdemu grzesznikowi i przestępcy możliwość pojednania się z Bogiem i Kościołem²⁵.

W wątpliwości, czy faktycznie penitent znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, kapłan powinien udzielić abszolucji, mając na względzie *salus animarum suprema lex*²⁶.

W niebezpieczeństwie śmierci każdy kapłan posiada władzę uwalniania z kar kościelnych, a więc także ten, który nie posiada upoważnienia do spowiadania. Z prerogatyw tej władzy może skorzystać także kapłan ekskomunikowany, obłożony interdyktem czy suspensą bądź dotknięty nieprawidłowością

²⁴ Rozgrzeszenia w niebezpieczeństwie śmierci można udzielić ważnie ochrzczoneму, niekoniecznie przynależącego do Kościoła katolickiego, zgodnie z normami kan. 844 §§ 2-4 KPK/83. Por. F. Loza, *Commentario al c. 976*, w: A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña (red.), *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, t. III/1, Pamplona 2002, s. 801.

²⁵ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 307-308; D. Cito, *La remissione della pena*, dz. cyt., s. 125.

²⁶ Por. E. Miragoli, *Il sacramento della penitenza. Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, Milano 1999, s. 98.

do wykonywania święceń, a także kapłan ważnie wyświęcony, ale niepozostający w jedności z Kościołem katolickim. Rozgrzeszenia może udzielić także ten, kto został przeniesiony do stanu świeckiego, gdyż święcenia raz ważnie przyjęte nigdy nie tracą ważności (kan. 290 KPK/83)²⁷. Nie mogą jednak skorzystać z tego uprawnienia ci, wobec których orzeczono wyrokiem sądowym lub dekretem administracyjnym nieważność święceń, gdyż warunkiem koniecznym do udzielenia abszolucji w niebezpieczeństwie śmierci jest posiadanie przez udzielającego ważnie przyjętych święceń.

Przedmiotem upoważnienia w niebezpieczeństwie śmierci są wszelkiego rodzaju grzechy, a także wszelkiego rodzaju cenzury zarówno *latae sententiae*, jak i deklarowane lub wymierzone (*ferendae sententiae*), a także ekskomuniki zarezerwowane Stolicy Apostolskiej. Nie wchodzi w powyższy zakres kary ekspiacyjne, które ze swej natury nie zabraniają przyjmowania sakramentów, a tym samym nie stanowią przeszkody w osiągnięciu zbawienia przez penitenta²⁸.

Kapłan, uwalniając penitenta w niebezpieczeństwie śmierci z cenzury deklarowanej lub wymierzonej bądź ekskomuniki zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, w przeciwieństwie do przypadku naglącego, nie ma żadnego obowiązku nałożenia pokuty czy też wydania zalecenia w zakresie naprawienia zgrzeszenia i wyrządzonej szkody z tytułu popełnionego przestępstwa. Ewentualne decyzje w tym zakresie są pozostawione do rozstrzygnięcia przez kompetentnych przełożonych, po odniesieniu się penitenta do nich w przypadku jego wyzdrowienia²⁹.

²⁷ Por. G. Cicola, F. Targoński, *Poradnik spowiednika*, dz. cyt., s. 87; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 307.

²⁸ Por. A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, s. 242.

²⁹ Por. B.F. Pighin, *Diritto penale canonico*, Venezia 2008, s. 274-275.

Penitent, który w niebezpieczeństwie śmierci został uwolniony z ekskomuniki zaciągniętej mocą samego prawa zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej albo z każdej cenzury deklarowanej, albo z wymierzonej, w przypadku wyzdrowienia jest zobowiązany, pod groźbą kary reincydencji, czyli ponownego popadnięcia w tę samą karę, odnieść się w przeciągu miesiąca od momentu wyzdrowienia³⁰ do kompetentnego przełożonego lub do kapłana posiadającego stosowne upoważnienie do zwalniania z zaciągniętych kar (kan. 1357 § 3 KPK/83), w celu otrzymania i wypełnienia przekazanych przez nich poleceń. Prawodawca nie nakłada na penitenta takiego obowiązku w przypadku uwolnienia od cenzury *latae sententiae*, która nie została deklarowana i nie jest zastrzeżona Stolicy Apostolskiej. Odniesienie to musi być dokonane osobiście w przypadku uwolnienia z cenzur deklarowanych lub wymierzonych, gdyż akt ich wymierzenia czy deklarowania z racji uporu przestępcy był aktem publicznym, powszechnie znanym w społeczności wiernych. W przypadku zaś ekskomunik zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej, które nie zostały deklarowane lub wymierzone, można odnieść się do Penitencjarii Apostolskiej za pośrednictwem spowiednika³¹.

2.7. Inni spowiednicy

Upoważnienie do udzielania absencji od kary w zakresie wewnętrznym sakramentalnym mogą otrzymać kapłani od Stolicy Apostolskiej lub ordynariusza miejsca. W trwającym Roku Jubileuszowym, Roku Miłosierdzia, papież Franciszek upoważnił wszystkich kapłanów do rozgrzeszenia z grzechu aborcji osób, które jej dokonały, żałując tego z całego serca i prosząc o przebaczenie. Ponadto mianowani przez papieża misjonarze miło-

³⁰ Por. V. De Paolis, *Le sanzioni nella Chiesa*, w: AA.VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, vol. III, Roma 1992, s. 501.

³¹ Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 243; B.F. Pighin, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 275.

sierdzia otrzymali władzę uwalniania z kar zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej.

Natomiast ten, kto posiada zwyczajną władzę wykonawczą w zakresie zwalniania z kar, może ją na podstawie kan. 137 § 1 KPK/83 delegować innym, jeśli ustawa tego nie zabrania, jak to ma miejsce w przypadku kanonika penitencjarza (kan. 508 § 1 KPK/83)³². Taką władzą niewątpliwie cieszą się ordynariusze i ordynariusze miejsca, którzy mogą ją delegować, w całości lub części, innym prezbiterom zarówno w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym sakramentalnym³³. Mając na uwadze dobro duchowe wiernych, z prawa tej delegacji korzystają przeważnie ordynariusze miejsca, którzy w zakresie wewnętrznym sakramentalnym upoważniają pewną grupę spowiedników do uwalniania penitentów z ekskomuniki *latae sententiae* z powodu popełnienia przestępstwa aborcji (kan. 1398 KPK/83), która nie została jeszcze prawnie deklarowana.

Konferencja Episkopatu Polski na sesji biskupów w uchwale z 29 marca 1984 roku³⁴, mając na uwadze ujednolicenie na terenie Polski uprawnień spowiedników z zakresu uwalniania z ekskomuniki *latae sententiae*, którą zaciągają dopuszczający się przestępstwa przerwania ciąży, zaleciła, aby biskupi diecezjalni upoważniali w zakresie wewnętrznym sakramentalnym następujących prezbiterów:

- 1) księży dziekanów i wicedziekanów;
- 2) proboszczów i administratorów parafii;
- 3) wszystkich kapłanów spowiadających w kościołach katedralnych i sanktuariach wyznaczonych przez biskupa;

³² Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, t. IV, dz. cyt., s. 111; Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 294.

³³ J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 294.

³⁴ Por. „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 60 (1984), s. 113-114.

4) przełożonych wyższych i przełożonych domów kleryckich instytutów życia konsekrowanego oraz kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego;

5) wszystkich spowiedników: w czasie komunii wielkanocnej, rekolekcji i misji; w czasie wizytacji kanonicznych i odpustów parafialnych; przy spowiedzi narzeczonych, żołnierzy i więźniów; z okazji spowiedzi w szpitalach i chorych, którzy nie wychodzą z mieszkania, oraz kobiet ciężarnych; przy spowiedzi generalnej nie krótszej niż z jednego roku.

Trzeba zauważyć, że biskupi diecezjalni mogą upoważniać na podległym im terenie także dodatkowo innych prezbiterów. I tak np. na terenie jednej z diecezji zostali upoważnieni m.in. księża posiadający stopień naukowy (przynajmniej licencjaty w zakresie nauk kościelnych), rektorzy kościołów, spowiednicy w czasie zorganizowanych pielgrzymek do miejsc kultu czy z okazji nabożeństwa pogrzebowego lub uroczystości Pierwszej Komunii Świętej³⁵.

Wobec rozszerzenia kręgu spowiedników posiadających władzę uwalniania z kar w zakresie wewnętrznym, kapłani sprawujący sakrament pokuty na terenie innej diecezji, a szczególnie prezbiterzy przynależący do instytutów zakonnych czy stowarzyszeń życia apostołskiego, którzy decyżją własnych przełożonych zmieniają diecezję zamieszkania, powinni poznać prawo partykularne dotyczące uwalniania w zakresie wewnętrznym sakramentalnym z ekskomuniki *latae sententiae*, zaciągniętej z powodu popełnienia przestępstwa aborcji.

Trzeba też podkreślić, że spowiednicy zakonów żebrzących (m.in. franciszkanie, franciszkanie konwentualni, kapucyni, dominikanie, karmelici, karmelici bosci, augustianie), na mocy dawnego przywileju, istniejącego po dzień dzisiejszy, co po-

³⁵ Por. *Dekret w sprawie upoważnienia do uwalniania z ekskomuniki latae sententiae z kan. 1398 KPK* (24 grudnia 1999 roku, N. 1080/Gł/99), w: diecezja.lublin.pl/prawo/aborcja.htm (odczyt: 30.03.2017).

twierdza list Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 25 listopada 1989 roku³⁶, mogą udzielić absencji z cenzur wiążących mocą samego prawa, ale niezarezerwowanych i nie-deklarowanych, w tym z kary ekskomuniki za popełnienie przestępstwa przerwania ciąży³⁷. Również uprawnienie posiadają spowiednicy niektórych instytutów życia konsekrowanego, jeśli otrzymali taki przywilej jak instytuty należące do tzw. grupy zakonów żebrzących³⁸.

3. Uwolnienie w zakresie wewnętrznym sakramentalnym z kar *latae sententiae* zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej³⁹

Penitent w sakramentalnej spowiedzi może wyznać fakt popełniania grzechu ciężkiego, który nie tylko jest w prawodawstwie kościelnym określany jako przestępstwo, ale co więcej – uwolnienie z zaciągniętej kary za jego popełnienie jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej mocą samego prawa. Należy zaznaczyć, że Kodeks promulgowany przez św. Jana Pawła II, w przeciwieństwie do poprzedniej legislacji, przypadki takiej rezerwacji ogranicza do minimum. Ponadto aktualnie obowiązujące prawodawstwo Kościoła łacińskiego nie zna pojęcia

³⁶ List tejże kongregacji – zamieszczony w publikacji G. Ciccola, F. Targoński, *Poradnik spowiednika*, dz. cyt., s. 109-110 – był odpowiedzią Stolicy Apostolskiej na wątpliwość posiadania przez konkretny zakon żebrzący przywileju rozgrzeszania w przypadku cenzur *latae sententiae* niezarezerwowanych Stolicy Apostolskiej i nie-deklarowanych.

³⁷ Por. G. Ciccola, F. Targoński, *Poradnik spowiednika*, dz. cyt., s. 90-91.

³⁸ Por. Pontificio Consiglio per la Famiglia, *Vademecum per i confessori su alcuni temi di morale attinenti alla vita coniugale* (12.02.1997), Città del Vaticano 1997, n. 19; G. Ciccola, F. Targoński, *Poradnik spowiednika*, dz. cyt., s. 90.

³⁹ Opracowano na podstawie artykułu M. Stokłosa, *Uwolnienie z kar kościelnych w sakramencie pokuty*, „Studia Redemptorystowskie” 9 (2011), s. 335-358.

grzechu zastrzeżonego tak Stolicy Apostolskiej, jak i biskupowi diecezjalnemu⁴⁰.

KPK/83 rezerwuje Stolicy Apostolskiej prawo uwolnienia od ekskomuniki *latae sententiae* za popełnienie następujących przestępstw:

- 1) użycia przemocy fizycznej wobec osoby papieża (kan. 1370 § 1);
- 2) znieważenia postaci konsekrowanych albo ich zabierania lub przechowywania w celach świętokradczych (kan. 1367);
- 3) udzielenia rozgrzeszenia współnikowi grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1378 § 1);
- 4) udzielenia sakry biskupiej lub jej przyjęcia bez papieskiego mandatu (kan. 1382);
- 5) bezpośredniego naruszenia przez spowiednika tajemnicy spowiedzi (kan. 1388 § 1).

Po promulgacji KPK/83 do powyższego katalogu zostały dołączone dwa inne ciężkie wykroczenia, za których popełnienie przewidziano karę ekskomuniki *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej. Są to naruszenie bezpośrednie lub pośrednie tajemnicy związanej z wyborem papieża przez osoby pełniące służbę w czasie konklawe⁴¹ oraz usiłowanie udzielenia święceń kobiecie⁴².

⁴⁰ Por. W. Góralski, *Władza spowiednika w zakresie odpuszczania grzechów i kar według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 27 (1984) nr 3-4, s. 82. Kan. 894 KPK/17 zastrzegł Stolicy Apostolskiej absolicję z grzechu fałszywego oskarżenia spowiednika wobec przełożonych o nakłanianie do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu.

⁴¹ Por. Giovanni Paolo II, *Costituzione apostolica Universi Dominici Gregis*, 22.02.1996, nr 58, w: „Enchiridion Vaticanum” 15 (1996), s. 147.

⁴² Por. Congregazione per la Dottrina della Fede, *Decreto generale circa il delitto di attentata ordinazione sacra di una donna*, 19.12.2007, w: „Enchiridion Vaticanum” 24 (2007), s. 1249-1250.

Odpuszczenia kary zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej w zakresie wewnętrznym dokonuje Penitencjaria Apostolska⁴³, natomiast w zakresie zewnętrznym najczęściej Kongregacja Nauki Wiary. Uwolnienie z kar zarezerwowanych może nastąpić także przez tych, którzy zostali upoważnieni przez Stolicę Apostolską (kan. 1354 § 3 KPK/83).

Uwolnienie w zakresie wewnętrznym sakramentalnym następuje za pośrednictwem spowiednika, przy zachowaniu odpowiednich procedur gwarantujących absencji charakter tajemnicy sakramentalnej⁴⁴. Trzeba bowiem pamiętać, że wierny dopuszczając się przestępstwa, które podlega karze ekskomuniki *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, popełnia także grzech, który może być odpuszczony jedynie w sakramentalnej spowiedzi. Spowiednik nie może udzielić penitentowi absencji zanim nie zostanie on uwolniony z zaciągniętej kary. Stąd też Penitencjaria Apostolska w uwolnieniu z zaciągniętej kary korzysta z posługi spowiednika.

Przestępca, uznając swoją winę i wyrażając skruchę, może sam bezpośrednio zwrócić się do Penitencjarii Apostolskiej. Jeśli to bezpośrednie odniesienie nie wymaga sukcesywnych wyjaśnień, wówczas Penitencjaria przesyła penitentowi reskrypt, bez podawania jego danych personalnych. Reskrypt ten zawiera upoważnienie dla jakiegokolwiek spowiednika do uwolnienia

⁴³ Por. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Pastor bonus* o Kurii Rzymskiej, 28.06.1988, art. 117 i 118, w: M. Sitarz, W. Kacprzyk (red. i oprac.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, dz. cyt., s. 217-257.

⁴⁴ Rola spowiednika w uwolnieniu penitenta od kar zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej w zakresie wewnętrznym zostanie przedstawiona w oparciu o następujące publikacje: C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, Città del Vaticano 2011; D. Kos, *Le competenze della Penitenzieria Apostolica circa il Sacramento della penitenza*, w: AA.VV., *Il Sacramento della penitenza*, Quaderni della Mendola (a cura del gruppo Italiano Docenti di Diritto canonico), t. 18, Milano 2010, s. 251-267; M. Stokłosa, *Uwolnienie z kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 335-358.

z kary ekskomunikacji w sakramencie pokuty wraz ze stosownymi zaleceniami.

Jeśli jednak bezpośrednie zwrócenie się penitenta wymaga dalszych wyjaśnień, wówczas Penitencjaria Apostolska zobowiązuje go, aby żądane uzupełnienia tym razem zostały jej przesłane za pośrednictwem spowiednika. Taka procedura staje się konieczna niekiedy z racji ciężkości czy złożoności popełnionego przestępstwa, albo też samo bezpośrednie odniesienie się penitenta było mało precyzyjne i wymagało obiektywnej opinii faktu przestępczego.

Ten, kto zaciągnął karę ekskomunikacji *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, ma możliwość zwrócenia się do Penitencjarii Apostolskiej za pośrednictwem wybranego spowiednika. Prawodawca KPK/83 przyznaje bowiem spowiednikowi władzę uwolnienia penitenta z ekskomunikacji *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej nie tylko w niebezpieczeństwie śmierci (kan. 976 KPK/83), ale także w tzw. przypadku nagłym (kan. 1357 § 1 KPK/83). W tej sytuacji penitent, przedstawiając trudności pozostawania w zaciągniętej karze jak i w grzechu oraz wyrażając pragnienie rychłego pojednania się z Panem Bogiem, może zostać uwolniony z zaciągniętej ekskomunikacji przez spowiednika, nie czekając na stosowne dyspozycje Penitencjarii Apostolskiej. Trzeba jednak pamiętać, że szafarz sakramentu pokuty, pomimo możliwości uwolnienia w tzw. przypadku nagłym z ekskomunikacji *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, może z jakichś przyczyn wstrzymać się z udzieleniem absencji, informując penitenta o jej odłożeniu aż do momentu otrzymania instrukcji od Penitencjarii Apostolskiej. Jeśli penitent zaakceptuje propozycję spowiednika, to uwolnienie z kary nastąpi podczas ponownej spowiedzi, w trakcie której zostaną przekazane również zalecenia Penitencjarii Apostolskiej.

Spowiednik, który uwolnił penitenta, aplikując tzw. przypadek nagły, czy też odłożył udzielenie absencji po otrzymaniu

zaleceń Penitencjarii, zwraca się do tego trybunału miłosierdzia z pominięciem imienia i nazwiska penitenta, a także miejsca jego zamieszkania, parafii pochodzenia czy innych informacji, które ewentualnie mogłyby przyczynić się do naruszenia tajemnicy spowiedzi. W piśmie powinien podać rodzaj popełnionego przestępstwa zarezerwowanego oraz okoliczności jego popełnienia, a także bliżej określić samego penitenta, bez podania jego nazwiska (m.in. czy jest osobą duchowną lub świecką, bądź przynależącą do instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego, jednak bez podania konkretnej nazwy instytucji, a także podać płeć, przybliżony wiek oraz stan jego zdrowia fizycznego i psychicznego). Ma też obowiązek przedstawić własną opinię *coram Deo* co do meritum sprawy oraz zaznaczyć, czy penitent otrzymał absolicję w przypadku nagłym lub w niebezpieczeństwie śmierci.

Penitencjaria Apostolska rozpatruje na ogół sprawy związane z popełnieniem trzech przestępstw, a mianowicie: znieważeniem postaci konsekrowanych albo ich zabieraniem lub przechowywaniem w celach świętokradczych (kan. 1367 KPK/83); udzieleniem rozgrzeszenia współnikowi grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1378 § 1 KPK/83); bezpośrednim naruszeniem przez spowiednika tajemnicy spowiedzi (kan. 1388 § 1 KPK/83). Pozostałe przestępstwa zastrzeżone Stolicy Apostolskiej wywołują skutki także na forum publicznym, stąd nie są przedmiotem absolicji ze strony Penitencjarii Apostolskiej, albo też są popełniane bardzo rzadko (np. zdrada tajemnicy dotyczącej wyboru papieża).

W przypadku profanacji postaci eucharystycznych spowiednik powinien podać m.in. następujące informacje: przybliżony wiek penitenta oraz stan jego zdrowia psychicznego; kiedy, ile razy i w jaki sposób zostało popełnione przestępstwo; co było jego motywem (chęć zysku finansowego czy obraza Pana Boga); czy zostało popełnione indywidualnie czy przy współudziale innych; jeśli profanacja została popełniona z inspiracji sek-

ty satanistycznej, to należy zaznaczyć, czy penitent zerwał z nią wszelkie kontakty.

Spowiednik, przedstawiając Penitencjarii Apostolskiej fakt popełnienia przestępstwa bezpośredniej zdrady spowiedzi, jest zobowiązany podać m.in.: przybliżony wiek kapłana; kiedy, ile razy i w jakich okolicznościach doszło do ujawnienia tajemnicy spowiedzi; czy był to czyn popełniony świadomie i dobrowolnie, czy raczej był następstwem niezachowania należytej ostrożności przez kapłana; czy według osądu spowiednika oskarżenie się przez kapłana o zdradę tajemnicy nie jest związane z postawą skrupulatną penitenta; czy sam fakt ujawnienia tajemnicy spowiedzi wyrządził lub może wyrządzić jakąś szkodę; czy istnieje niebezpieczeństwo ujawnienia samego faktu zdrady tajemnicy i informacji będącej przedmiotem zdrady na forum publicznym. Ponadto spowiednik winien wypowiedzieć się co do dalszej perspektywy sprawowania sakramentu pokuty przez kapłana, który w przeszłości dopuścił się przestępstwa bezpośredniego ujawnienia tajemnicy spowiedzi.

Natomiast w odniesieniu do przestępstwa udzielenia rozgrzeszenia współnikowi grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu nie może zabraknąć w piśmie do Penitencjarii Apostolskiej m.in. następujących informacji: przybliżony wiek zarówno kapłana, jak i współnika grzechu; płeć oraz stan cywilny współnika; ile razy i kiedy ostatni raz miało miejsce wykroczenie; czy relacje kapłana ze współnikiem miały charakter stały czy tylko przypadkowy; czy kapłan utrzymuje dalej kontakty ze współnikiem, jeśli tak, to jakie; czy jest kapłanem zakonnym czy diecezjalnym, a także czy jest proboszczem lub pracuje w strukturach formacyjnych bądź edukacyjnych oraz czy zmienił miejsce zamieszkania bądź dalej pozostał w miejscu popełnienia grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu. W przypadku popełnienia tego przestępstwa Penitencjaria Apostolska wymaga od spowiednika nakreślenia także aktualnej postawy kapłańskiej penitenta.

Rzetelne przekazanie tych informacji przez spowiednika pozwala Penitencjarii Apostolskiej podjąć właściwą decyzję, która odnosi się nie tylko do samego faktu absolucji, jeśli taka nie nastąpiła, ale także do określenia właściwej pokuty czy innych zaleceń, do których penitent jest zobowiązany się dostosować.

Spowiednik przedstawia sprawę zazwyczaj na piśmie, chyba że ma możliwość osobistego udania się do siedziby Penitencjarii Apostolskiej. List powinien zostać wysłany pocztą na adres: *Penitenzieria Apostolica – 00120 Città del Vaticano*. Jest to więc prosty adres, bez innych precyzyjnych określeń adresata (np. nazwiska Wielkiego Penitencjarza). Wyklucza się natomiast, z racji możliwości dostępu osób trzecich, odniesienie się spowiednika e-mailem czy za pomocą faksu. Spowiednik może przekazać korespondencję do Penitencjarii Apostolskiej za pośrednictwem innych osób czy instytucji, np. Nuncjatury Apostolskiej, kurii biskupiej bądź kurii przełożonego wyższego instytutu zakonnego czy stowarzyszenia apostołskiego, albo prokuratora generalnego tychże instytutów. W takiej sytuacji jest on jednak zobowiązany zadbać, aby jego list adresowany do Penitencjarii Apostolskiej był dobrze zaklejony i umieszczony w podwójnej kopercie, jeśli jest przekazywany pośrednikom drogą pocztową lub przy pomocy osób trzecich.

Spowiednik nie ma obowiązku przedstawienia sprawy w języku łacińskim. Treść rekursu może być sformułowana w jakimkolwiek języku, także i polskim.

Penitencjaria Apostolska po otrzymaniu rekursu natychmiast przystępuje do jego analizy i podejmuje decyzję w ciągu 24 godzin od jego otrzymania, wysyłając spowiednikowi drogą pocztową stosowną odpowiedź. Zwykle zawiera ona potwierdzenie rozgrzeszenia, udzielonego przez spowiednika na mocy kan. 1357 KPK/83. Gdyby jednak penitent nie został uprzednio zwolniony z ekskomuniki, wówczas Penitencjaria Apostol-

ska udziela takiej władzy spowiednikowi wraz ze stosownymi instrukcjami.

Odpowiedź Penitencjarii Apostolskiej winna być przekazana penitentowi jak najszybciej. Jeśli penitent nie uzyskał uprzednio uwolnienia z zaciągniętej kary, to jej przekaz może nastąpić jedynie w nowej spowiedzi, która będzie miała miejsce w uzgodnionym dla obu stron terminie. Natomiast gdy taka absolucja została udzielona, wówczas zalecenia Penitencjarii Apostolskiej mogą być także przekazane poza sakramentem pokuty. Mogą bowiem wystąpić pewne okoliczności, które uniemożliwią penitentowi ponowne spotkanie ze spowiednikiem w sakramentalnej spowiedzi (np. z racji zamieszkania w znacznej odległości). W tej sytuacji przekazanie samych instrukcji Penitencjarii Apostolskiej może odbyć się w inny ustalony sposób, jednak z zachowaniem tajemnicy (np. listownie, przy użyciu następujących słów: „Łaska udzielona. Przez trzy miesiące, raz w tygodniu różaniec”).

Wszelka korespondencja między spowiednikiem a Penitencjarią Apostolską, łącznie z reskryptem, powinna być zniszczona po przekazaniu zaleceń penitentowi. Penitencjaria może jednak zdecydować, w szczególnych przypadkach, o zachowaniu dokumentu reskryptu bądź też samego numeru protokołu, jak to często ma miejsce w przypadku dyspens od nieprawidłowości do przyjęcia lub wykonywania święceń.

Omawiając zagadnienie uwolnienia w zakresie wewnętrznym sakramentalnym z kar *latae sententiae* zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej, należy zaznaczyć, że każdy kapłan posiada taką władzę także w niebezpieczeństwie śmierci (kan. 976 KPK/83). Jednak na penitencie spoczywa obowiązek odniesienia się do Penitencjarii Apostolskiej w przypadku powrotu do zdrowia (kan. 1357 § 2-3 KPK/83).

4. Przestępstwa przeciwko świętości sakramentu pokuty⁴⁵

O powadze świętości sakramentu pokuty świadczy fakt ustanowienia w prawie kanonicznym katalogu ściśle określonych przestępstw, które mogą być popełnione w czasie jego sprawowania. Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez św. Jana Pawła II oraz późniejsze dokumenty Stolicy Apostolskiej czy też specjalne decyzje papieskie nie tylko definiują czyny zabronione, które naruszają w większym czy mniejszym stopniu świętość tego sakramentu, ale także nakładają na sprawców cięższych przestępstw odpowiednią sankcję karną mocą samego prawa czy też określają procedurę w celu wymierzenia czy deklaracji kary.

Niewątpliwie, obok aktualnie obowiązującego KPK/83, źródłem prawa dotyczącym omawianego zagadnienia są *Normae de delicta graviora* promulgowane motu proprio przez św. Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku⁴⁶. Normy te zostały zmodyfikowane decyzją Benedykta XVI z dnia 21 maja 2010 roku⁴⁷.

⁴⁵ Opracowano na podstawie artykułu M. Stokłosa, *Przestępstwa przeciwko świętości sakramentu pokuty w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Studia Redemptorystowskie” 7 (2009), s. 159-178.

⁴⁶ Johannes Paulus II, *Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur*, *Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30.04. 2001, AAS 93 (2001), s. 737-739; Congregatio Pro Doctrina Fidei, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas quorum interest: de delicta gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, 18.05.2001, AAS 93 (2001), s. 785-788.

⁴⁷ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010, AAS 102(2010), s. 419-430. Tekst w języku polskim w: „L'Osservatore Romano” 10 (326) 2010, s. 53-59.

4.1. Zdrada sakramentalnej tajemnicy spowiedzi

Prawnej ochronie tajemnicy sakramentalnej KPK/83 poświęcił cztery kanony: 983 § 1, 984, 1388 § 1 oraz 1550 § 2 n. 2. Prawodawca w kan. 983 §1 KPK/83 nakłada na spowiednika obowiązek zachowania tajemnicy sakramentalnej. Natomiast w kan. 984 KPK/83 bezwzględnie zabrania spowiednikowi wykorzystywania wiedzy pochodzącej z sakramentu pokuty, która mogłaby dla penitenta spowodować uciążliwości. W końcu zabrania spowiednikowi występowania w sądzie w roli świadka w materii dotyczącej sakramentu spowiedzi, nawet za przyzwoleniem czy na wyraźną prośbę penitenta (kan. 1550 § 2 n. 2 KPK/83).

Do zachowania tajemnicy sakramentalnej są zobowiązani wyłącznie prezbiterzy i biskupi słuchający spowiedzi, łącznie z kapłanami sprawującymi tę posługę bez należytego upoważnienia. Natomiast każda inna osoba niemająca święceń kapłańskich, a usiłująca udzielić abszolucji sakramentalnej lub słuchająca tylko spowiedzi bez udzielenia rozgrzeszenia, nie jest związana obowiązkiem tajemnicy sakramentalnej, lecz sekretem spowiedzi⁴⁸.

Przedmiotem tej tajemnicy są przede wszystkim grzechy ciężkie i powszednie wyznane przez penitenta oraz wszystko to, co zostało przez niego wypowiedziane podczas spowiedzi. Tajemnica sakramentalna obejmuje również rodzaj pokuty nałożonej penitentowi, ewentualne nieudzielenie rozgrzeszenia oraz wszelkie inne informacje, nawet zbyteczne, usłyszane przez spowiednika podczas wyznania grzechów⁴⁹. Tajemnicą sakramentalną nie jest objęta spowiedź z motywów pozareligijnych, przeważnie w celu

⁴⁸ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2000, s. 346.

⁴⁹ Por. G. P. Montini, *La tutela del sacramento della penitenza. I delitti nella celebrazione del sacramento (cann. 1378; 1387; 1388)*, w: Quaderni della Mendola, t. 5, Milano 1997, s. 226-227, przyp. 42; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Prawo Kanoniczne” 44 (2001), nr 1-2, s. 113-114.

wyszydzenia spowiednika i okazania pogardy dla samego sakramentu. Nie stanowi przedmiotu tej tajemnicy fakt publicznego przystąpienia do spowiedzi oraz wszelka wiedza o grzechach i faktach, której źródłem poznania nie była sama spowiedź⁵⁰.

Prawodawca w kan. 1388 § 1 KPK/83 wyróżnia dwa sposoby naruszenia tajemnicy sakramentalnej spowiedzi: bezpośredni i pośredni. Bezpośrednie naruszenie następuje, gdy spowiednik umyślnie wyjawia osobie trzeciej osobę penitenta i przedmiot tajemnicy spowiedzi sakramentalnej przez wyraźne podanie jego nazwiska lub innych okoliczności, które identyfikują penitenta i przedmiot tajemnicy jego spowiedzi⁵¹. Pośrednim naruszeniem spowiedzi będzie takie umyślne postępowanie spowiednika, przez które nie wyjawia on bezpośrednio osoby penitenta i przedmiotu jego spowiedzi, ale daje ono podstawę do zidentyfikowania zarówno osoby, jak i tego, co podlega tajemnicy sakramentalnej⁵². Niebezpieczeństwo to jest często spowodowane pewną nieostrożnością czy też naiwnością spowiednika, zwłaszcza wobec podchwytliwych i podstępnych pytań ze strony innych osób. Jeśli jednak takie zachowanie spowiednika będzie nieumyślne, wówczas nie będzie podlegało odpowiedzialności karnej⁵³. Nie będzie też zdradą tajemnicy sakramentalnej naruszenie normy kan. 984 § 1, bezwzględnie zakazującej spowiednikowi korzystania z wiedzy uzyskanej na spowiedzi, i to nawet w przypadku wykluczenia naruszenia tejże tajemnicy. Spowiednik, który łamie powyższą normę, nie

⁵⁰ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi...*, dz. cyt., s. 113-114.

⁵¹ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 345; T. Pawlúk, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 143; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi...*, dz. cyt., s. 114.

⁵² Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 345; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi...*, dz. cyt., s. 114.

⁵³ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi...*, dz. cyt., s. 114, przyp. 9.

popelnia przestępstwa, ale ponosi odpowiedzialność moralną. Jest to niewątpliwie grzech ciężki⁵⁴.

Spowiednik Kościoła łacińskiego, popełniając przestępstwo bezpośredniego naruszenia tajemnicy sakramentalnej, zaciąga w myśl kan. 1388 § 1 KPK/83 karę ekskomuniki *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej. W razie pośredniego naruszenia tej tajemnicy powinien być ukarany proporcjonalnie do ciężkości przestępstwa. Będą to kary *ferendae sententiae*, od których uwolnienie nie zostało przez prawodawcę zarezerwowane Stolicy Apostolskiej⁵⁵. Natomiast przestępstwo zarówno bezpośredniego, jak i pośredniego naruszenia tajemnicy sakramentalnej spowiedzi zostało dołączone do katalogu ciężkich przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, która określa procedurę postępowania w przypadku publicznego oskarżenia spowiednika o popełnienie wspomnianych czynów.

4.2. Zdrada sekretu spowiedzi

Prawodawca w kan. 983 § 2 KPK/83 i w kan. 733 § 2 KKKW nakłada obowiązek zachowania sekretu spowiedzi na tłumacza, pośredniczącego między penitentem a spowiednikiem w akcie spowiedzi, oraz na tych wszystkich, którzy czy to celowo, czy też przypadkowo zdobyli ze spowiedzi wiadomości o grzechach⁵⁶. Nie są oni zobowiązani, tak jak spowiednik, do zachowania tajemnicy sakramentalnej, ale do sekretu, który nigdy nie może być wyjawiony z żadnych przyczyn. Zachowanie sekretu spowiedzi wypływa z samego prawa naturalnego, które zostało potwierdzone w prawie kanonicznym.

⁵⁴ Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 325; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 2004, s. 410.

⁵⁵ Zob. kan. 1388 § 2 KPK/83 i kan. 1456 § 2 Kodeksu kanonów Kościołów wschodnich (dalej: KKKW).

⁵⁶ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 144; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi...*, dz. cyt., s. 117-118.

O przestępstwie będzie można mówić, wówczas gdy wiadomości o grzechach będą bezpośrednio pochodzić z aktu spowiedzi. Prawo kanoniczne dopuszcza możliwość udziału tłumacza w akcie spowiedzi w przypadkach, gdy występują trudności komunikacyjne między penitentem a szafarzem. Wówczas tłumacz staje się jej naocznym świadkiem. Również inne osoby mogą nieumyślnie, z różnych powodów, m.in. donośnego głosu penitenta czy też bliskości miejsca spowiedzi, usłyszeć informacje o grzechach, w całości czy w części, bezpośrednio płynące z odbywającej się spowiedzi. Mogą się zdarzyć również przypadki podsłuchiwania umyślnego spowiedzi świętej. Nie stanowią one jednak w Kościele łacińskim przestępstwa. Niewątpliwie takie postępowanie będzie jednak grzechem ciężkim⁵⁷.

Za naruszenie sekretu spowiedzi prawodawca kodeksowy przewiduje w kan. 1388 § 2 KPK/83 wymierzenie obowiązkowo odpowiedniej kary, nie wyłączając ekskomuniki w przypadkach poważniejszych, szczególnie tych, które wywołują wśród wiernych poważne zgorszenie czy skandal.

4.3. Nagrywanie spowiedzi i rozpowszechnianie jej treści w środkach masowego przekazu

Prawnokarna ochrona tajemnicy sakramentalnej i sekretu spowiedzi rozciąga się także na przestępstwa niewymienione w KPK/83, które dotyczą nagrywania treści spowiedzi świętej i rozpowszechniania jej w środkach masowego przekazu. Są to przestępstwa popełniane w ostatnich dziesięcioleciach z większą częstotliwością wraz z rozwojem tych środków, wywołujące w społeczeństwie poważne skandale.

⁵⁷ Por. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 347.

Kongregacja Nauki Wiary dekretem z 23 września 1988 roku⁵⁸ przywróciła karę ekskomuniki *latae sententiae* za nagrywanie treści spowiedzi świętej za pomocą jakiegokolwiek urządzenia technicznego bądź za jej rozpowszechnianie w środkach masowego przekazu. Przestępstwa, o których mowa w dekrete, mogą przybrać trzy różne formy: nagrywanie spowiedzi świętej; rozpowszechnianie spowiedzi zapisanej na nośnikach danych⁵⁹ oraz jednocześnie jej nagrywanie i rozpowszechnianie. W pierwszych dwóch przypadkach mamy do czynienia z dwoma różnymi przestępstwami, które mogą być popełnione przez odrębne osoby. Natomiast w trzecim przypadku mamy do czynienia z jednym przestępstwem dokonującym się w dwóch oddzielnych czasowo aktach, jednak moralnie połączonych jednym zamiarem przestępczym⁶⁰.

Pierwsza postać przestępstwa polega na rejestrowaniu za pomocą urządzenia technicznego (np. telefonu komórkowego czy dyktafonu cyfrowego) przedmiotu spowiedzi, czyli wszystkiego, „co w spowiedzi sakramentalnej, prawdziwej lub symulowanej, własnej lub kogoś innego, jest mówione przez spowiednika lub penitenta”⁶¹. Popełnienie przestępstwa następuje z chwilą nagrania spowiedzi, w całości lub w części, niekoniecznie z zamiarem jej upublicznienia w środkach masowego przeka-

⁵⁸ AAS 80 (1988), s. 1367. Tenże dekret ogólny, wydany ma mocy specjalnego upoważnienia papieskiego (kan. 30 KPK/83), ma moc obowiązującą z dniem jego ogłoszenia.

⁵⁹ Przez nośnik danych należy rozumieć wszelkie urządzenie techniczne umożliwiające fizyczne zapisanie danego rodzaju informacji i późniejsze jej odtworzenie.

⁶⁰ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 347; A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 327.

⁶¹ Kongregacja Nauki Wiary, *Dekret o ekskomunice, której podlegają ujawniający treść spowiedzi*, 23.09.1988, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19880923_scomunica-confessioni_pl.html (dostęp: 31.03.2017).

zu. Kościół zabrania pod sankcją ekskomuniki *latae sententiae* nagrywania spowiedzi z jakichkolwiek powodów, m.in. także z motywów religijnych czy też w celu uzyskania dowodów czy poszlak ze spowiedzi więźniów czy innych osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa.

Drugie przestępstwo przewidziane w dekrete Kongregacji Nauki Wiary polega na rozpowszechnianiu treści spowiedzi, wcześniej nagranej na nośniku danych, w środkach społecznego przekazu. Istotą przestępstwa jest nie tylko naruszenie tajemnicy spowiedzi, o której mowa w kan. 1388 § 2 KPK/83, lecz sam fakt ukazania się treści spowiedzi m.in. w różnych publikacjach książkowych, prasie, radiu, telewizji czy Internecie. Analizując istotę omawianego przestępstwa, należy zauważyć, że karę ekskomuniki *latae sententiae* zaciąga nie tylko autor publikacji, ale także – w myśl kan. 1329 § 2 KPK/83 – wszyscy współdziałający, bez których ukazanie się w środkach społecznego przekazu informacji pochodzącej ze spowiedzi świętej byłoby niemożliwe. Są to nie tylko dziennikarze, ale także m.in. redaktorzy naczelni, wydawcy, osoby sprawujące bezpośredni nadzór nad audycjami telewizyjnymi i radiowymi, dyrektorzy i redaktorzy portali internetowych i różnych agencji informacyjnych. Często motywem ich postępowania są nie tylko korzyści finansowe, ale przede wszystkim pragnienie ośmieszenia nauki Kościoła i dyskredytacji samego spowiednika przez wyjawienie jego wypowiedzi dotyczących grzechów natury seksualnej, prostytucji, eutanazji, wykorzystywania seksualnego nieletnich czy innych czynów nieusprawiedliwionych moralnie⁶².

⁶² 28 stycznia 2007 roku watykański dziennik „L'Osservatore Romano” potępił fakt nagrania i opublikowania we włoskim czasopiśmie „L'Espresso” treści spowiedzi symulowanej przez jednego z dziennikarzy w 24 włoskich kościołach. Tematyka konwersacji dziennikarza z różnymi spowiednikami dotyczyła problemów etycznych, m.in. takich jak: eutanazja, narkotyki, prostytucja, wykorzystywanie seksualne nieletnich, różnego rodzaju oszustwa. Zob. B.F. Pighin, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 437.

Trzecia postać przestępstwa z omawianego dekretu to nagrywanie i rozpowszechnianie za pomocą środków masowego przekazu przedmiotu spowiedzi. W tym przypadku mamy do czynienia z jednym przestępstwem, gdyż sprawca ma jedyną intencję, a mianowicie dokonanie nagrania w celu upublicznienia treści spowiedzi świętej⁶³.

Sprawcą przestępstw, o których mowa w dekreście Kongregacji Nauki Wiary, może być każdy ochrzczony w Kościele katolickim lub do niego przyjęty, spełniający ogólne warunki odpowiedzialności karnej. Może to być penitent i spowiednik, zarówno w spowiedzi prawdziwej, jak i symulowanej, albo osoba trzecia będąca bezpośrednim sprawcą czynu zabronionego czy podmiotem współdziałającym w przestępstwie. Jednak w myśl kan. 1329 § 2 KPK/83 tylko ci współnicy, bez których udziału przestępstwo nagrywania czy rozpowszechniania spowiedzi poprzez środki społecznego przekazu byłoby niemożliwe, zaciągają karę ekskomuniki *latae sententiae* tak jak główni sprawcy tegoż przestępstwa. Natomiast pozostali, których udział w przestępstwie jest niekonieczny, mogą być ukarani jakąkolwiek karą *ferendae sententiae*⁶⁴.

Przestępstwo to jednak decyzją papieża św. Jana Pawła II z 7 lutego 2003 roku zostało dołączone do listy ciężkich przestępstw (*delicta graviora*), których rozpatrywanie jest zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary⁶⁵.

4.4. Rozgrzeszenie współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu

Prawodawca w kan. 977 KPK/83 postanawia, że rozgrzeszenie współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu jest nieważne, za wyjątkiem niebezpieczeństwa śmierci

⁶³ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 348.

⁶⁴ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi...*, dz. cyt., s. 122.

⁶⁵ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 616.

penitenta. Kapłan udzielający tego rozgrzeszenia popełnia przestępstwo, za które kan. 1378 § 1 KPK/83 przewiduje karę ekskomuniki *latae sententiae*. Uwolnienie od niej jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, konkretnie w zakresie wewnętrznym Penitencjarii Apostolskiej, a w zakresie zewnętrznym Kongregacji Nauki Wiary.

Materią omawianego wykroczenia są jedynie grzechy ciężkie z zakresu szóstego przykazania⁶⁶, popełnione przez obie strony w sposób zewnętrzny. Grzech musi być ciężki zewnętrznie po stronie obojga współników. Jeśli będzie tylko ciężki wewnętrznie, wówczas nie stanowi przedmiotu przestępstwa, a udzielona absolucja będzie ważna⁶⁷. Drugim ważnym elementem, koniecznym do jego zaistnienia, jest dobrowolny i świadomy współudział w popełnieniu tegoż grzechu ciężkiego tak spowiednika, jak i penitenta, zdolnych do jego popełnienia. Nie będzie mowy o przestępstwie, jeśli przynajmniej jedna ze stron, z różnych przyczyn, nie była zdolna do popełnienia grzechu ciężkiego, np. ze względu na wiek czy stan psychiczny albo ze względu na działanie pod wpływem przymusu⁶⁸. Trzecim, ostatnim elementem jest fakt świadomego rozgrzeszenia współnika przez spowiednika z omawianego grzechu ciężkiego. Sam fakt wysłuchania grzechów penitenta w całości lub części, łącznie z tym wspólnie popełnionym, i ewentualne udzielenie porad duchowych nie jest jeszcze przestępstwem. Będzie ono miało miejsce wówczas, gdy spowiednik udzieli absolucji współniko-

⁶⁶ W czasie prac nad rewizją Kodeksu prawa kanonicznego nie została zaakceptowana propozycja rozciągnięcia nieważności absolucji udzielanych współnikom w materii innych grzechów ciężkich. Por. „Communicationes” 15 (1983), s. 210.

⁶⁷ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 96-97.

⁶⁸ Por. F. Lempa, *Przestępne nadużycie władzy kościelnej w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego*, Lublin 1991, s. 243; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, dz. cyt., s. 96.

wi tegoż grzechu, jeszcze nieodpuszczonego w innej sakramentalnej spowiedzi, nawet jeśli ten współudział w jego popełnieniu nastąpił przed przyjęciem święceń kapłańskich⁶⁹. Prawodawca nie zabrania spowiednikowi udzielania przyszłych absolucji penitentowi będącemu w przeszłości współnikiem grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, pod warunkiem że grzech ten został odpuszczony przez innego szafarza⁷⁰. Trzeba również podkreślić, że nie dojdzie do popełnienia przestępstwa, jeśli rozgrzeszenie jest udzielone w dobrej wierze, np. w akcie spowiedzi szafarz nie rozpoznaje penitenta wyznającego grzech ciężki popełniony przy jego współudziale⁷¹.

Przestępstwo może popełnić wyłącznie kapłan w momencie udzielenia rozgrzeszenia współnikowi grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, oczywiście poza wypadkiem niebezpieczeństwa śmierci. Wspólnikiem może być nie tylko jedna osoba, ale wiele osób, bez względu na płeć. Penitent, w przypadku otrzymania absolucji od kapłana, z którym był współnikiem, nie ponosi żadnej odpowiedzialności karnej. Jedyną konsekwencją tej absolucji jest jej nieważność, poza okolicznością niebezpieczeństwa śmierci. W tym przypadku prawodawca, mając na uwadze dobro duchowe penitenta, dopuścił możliwość udzielenia mu ważnej absolucji, bez poniesienia przez spowiednika odpowiedzialności karnej.

4.5. Nakłanianie penitenta do grzechu przeciwko czystości

Innym poważnym przestępstwem związanym ze sprawowaniem sakramentu pokuty jest przestępstwo solicytacji (*sollicitatio ad turpia*), o którym mowa w kan. 1387 KPK/83. Dotyczy ono nakłaniania czy też zachęcania penitenta przez kapłana,

⁶⁹ Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 299; V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 324.

⁷⁰ Por. B.F. Pighin, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 385.

⁷¹ Por. G.P. Montini, *La tutela...*, dz. cyt., s. 219.

w akcie spowiedzi albo z okazji lub pod jej pretekstem, do popełnienia jakiegokolwiek grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu.

Podmiotem przestępstwa jest każdy kapłan (również ten niemający wymaganego prawem upoważnienia do spowiadania) występujący w roli spowiednika i umyślnie nakłaniający czy zachęcający penitenta do popełnienia owego grzechu, bez względu na to, czy owo nakłanianie osiągnie skutek. Propozycja ta będzie miała charakter przestępstwa solicytacji, wtedy gdy będzie miała ścisły związek z sakramentem pokuty. Musi więc zostać intencjonalnie złożona penitentowi w akcie samej spowiedzi albo przy jej okazji, czy też pod jej pretekstem, w sposób zewnętrznie pewny. Gdyby zaś nastąpiła w innych okolicznościach niż wymienione, wówczas będzie tylko grzechem ciężkim, ale nie przestępstwem solicytacji. Nie ma też znaczenia przy popełnianiu tegoż przestępstwa ewentualne nieudzielenie rozgrzeszenia lub przerwanie samej spowiedzi z jakiegokolwiek przyczyny, jeśli nakłanianie ma miejsce w trakcie sprawowania sakramentu pokuty⁷². Może ono być wyrażone nie tylko słowami, ale także przedłożone na piśmie czy okazane dotykiem lub gestykulacją. Formą solicytacji będzie też zamierzona i progresywna deformacja sumienia penitenta przez spowiednika w zakresie moralności seksualnej, zmierzająca do popełnienia z nim grzechu przeciwko czystości, nawet jeśli penitent nie dostrzegł celowości takiego postępowania kapłana⁷³. Udzielanie z niewiedzy, błędu, nieostrożności czy prostoduszności porad niezgodnych z nauką Kościoła w zakresie czystości małżeńskiej, zwłaszcza dotyczących antykoncepcji, nie jest kwalifikowane jako przestępstwo.

⁷² Por. V. De Paolis, *De delictis contra sanctitatem Sacramenti Paenitentiae*, „Periodica” 79 (1990), s. 202-203.

⁷³ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 341-342; B.F. Pighin, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 424-425.

W tym przypadku trudno jest dostrzec u kapłana intencję nakłaniania penitenta do popełnienia grzechu przeciwko czystości⁷⁴.

Podmiotem biernym przestępstwa jest każda osoba występująca wyłącznie w charakterze penitenta. Może nim być tak kobieta, jak i mężczyzna, osoba pełnoletnia albo małoletnia, duchowna czy świecka⁷⁵. Jednak jakakolwiek postawa tej osoby nie ma wpływu na popełnienie przestępstwa, gdyż jego zasadniczym elementem jest sam fakt nakłaniania czy zachęcania ze strony kapłana spowiednika do popełnienia czynu zabronionego w materii szóstego przykazania Dekalogu. Propozycja będzie miała znamiona przestępstwa, wówczas gdy wyjdzie tylko od spowiednika, a nie od penitenta, który wobec niej może przyjąć postawę aktywną albo pasywną. Może m.in. zaakceptować propozycję płynącą od kapłana albo jej nie przyjąć poprzez wyraźną odmowę czy też nie zrozumieć intencji spowiednika albo też jej nie usłyszeć⁷⁶. Penitent nie popełnia nigdy przestępstwa sollicitacji, nawet w przypadku gdy jest kapłanem nakłaniającym swego spowiednika do popełnienia grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu⁷⁷.

Należy podkreślić, że kodeksowe pojęcie przestępstwa *sollicitatio* identyfikuje nakłanianie przez spowiednika do jakiegokolwiek grzechu przeciw szóstemu przykazaniu, niekonieczne przy współdziale samego spowiednika czy innych osób trzecich⁷⁸. Ma ono miejsce także wtedy, gdy spowiednik świadomie doradza penitentowi popełnienie w sposób samodzielny, bez udziału osób trzecich, grzechu przeciw szóstemu przykazaniu, np. samogwałtu.

⁷⁴ Por. G.P. Montini, *La tutela...*, dz. cyt., s. 223.

⁷⁵ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne...*, dz. cyt., s. 124.

⁷⁶ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 342; V. De Paolis, *De Delictis...*, dz. cyt., s. 200-204.

⁷⁷ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, dz. cyt., s. 123-124.

⁷⁸ Por. B.F. Pighin, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 424-425.

Solycytacja dotyczy nakłaniania do popełnienia wyłącznie jakichkolwiek grzechów skierowanych przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, tak zewnętrznych, jak i wewnętrznych, także tych w postaci grzesznych myśli, pragnień czy pożądań. Do materii tego przestępstwa nie należy nakłanianie czy też podżeganie penitenta do popełnienia innych grzechów, także ciężkich, np. kradzieży, zabójstwa, znieważania postaci eucharystycznych⁷⁹.

Za popełnienie omawianego przestępstwa Kodeks Kościoła łacińskiego przewiduje kary obowiązkowe *ferendae sententiae*, którymi w zależności od ciężkości przestępstwa mogą być: suspensa, różne zakazy i pozbawienia, nie wyłączając także wydalenia ze stanu duchownego. Natomiast wspomniane już motu proprio św. Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* rezerwuje Kongregacji Nauki Wiary jako *delicta graviora* wyłącznie te przypadki solycytacji, które mają na celu popełnienie grzechu natury seksualnej z samym spowiednikiem⁸⁰. W myśl takiego postanowienia nie są zarezerwowane wszystkie inne formy solycytacji ze strony spowiednika, o których mowa w kan. 1387 KPK/83, sprowadzające się do popełnienia przez penitenta grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, w sposób samodzielny czy też z osobą trzecią, różną od szafarza sakramentu pokuty.

Omawiając przestępstwo solycytacji, należy podkreślić, że prawodawca broni spowiednika przed oszczerczymi oskarżeniami o popełnienie tego wykroczenia. W przeciwieństwie do przestępstwa solycytacji, za którego popełnienie przewidziano kary obowiązkowe *ferendae sententiae*, fałszywe oskarżenie spowiednika przed kompetentnym przełożonym o nakłanianie

⁷⁹ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, dz. cyt., s. 124.

⁸⁰ Por. B.E. Ferme, *Graviora delicta: the apostolic letter M.P. sacramentorum sanctitatis tutela*, w: *Il processo penale canonico*, red. Z. Suchecki, Roma 2003, s. 378-379; P. Steczkowski, *Normy De gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis – wybrane aspekty*, „*Annales Canonici*” 3 (2007), s. 252.

do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu podczas spowiedzi, z okazji spowiedzi lub pod jej pozorem, jest obwarowane sankcją *latae sententiae*. Kanon 1390 § 1 KPK/83 w tym przypadku przewiduje dla fałszywego donosiciela karę interdyktu *latae sententiae*⁸¹, a jeśli jest on osobą duchowną, wymierza mu dodatkowo karę suspensy *latae sententiae*. Nie są to kary, od których uwolnienie jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej. Jednak biorąc pod uwagę fakt wyrządzenia wielkiej szkody spowiednikowi przez popełnienie powyższego oszczerstwa i w niektórych przypadkach ograniczoną możliwość jego obrony ze względu na zachowanie tajemnicy spowiedzi, prawodawca, zgodnie z kan. 982 i 1390 § 3 KPK/83, nakłada na fałszywego donosiciela obowiązek odwołania oszczerstwa i wyrażenia gotowości naprawienia szkód, jeszcze przed uwolnieniem z zaciągniętych cenzur.

4.6. Uzurpowanie władzy spowiednika

Kanon 1378 § 2,2° KPK/83 przewiduje dwa inne przestępstwa, które są wykroczeniami przeciwko świętości sakramentu pokuty. Są to usiłowanie udzielenia abszolucji sakramentalnej i słuchanie samej tylko spowiedzi bez udzielenia rozgrzeszenia przez osobę niemającą święceń kapłańskich albo przez kapłana niemającego upoważnienia do sprawowania tego sakramentu.

Prawodawca w kan. 965 i 966 § 1 KPK/83 postanawia, że szafarzem sakramentu pokuty jest tylko kapłan, który jednak do ważności jego sprawowania potrzebuje upoważnienia. Stąd też wynika, że władza święceń nie jest warunkiem wystarczającym, aby można było ważnie spowiadać. Do ważności jest wymagane posiadanie przez kapłana upoważnienia do spowiadania wiernych, którym udziela on rozgrzeszenia.

⁸¹ KKKW w kan. 1454 przewiduje natomiast za popełnienie omawianego przestępstwa odpowiednią karę, nie wyłączając ekskomuniki większej.

Przedmiotem przestępstwa w postaci usiłowania udzielenia absencji sakramentalnej jest wyznanie przez penitenta przynajmniej jednego grzechu, lekkiego bądź ciężkiego, i wypowiedzenie przewidzianej w rytuale formuły sakramentalnej, będącej próbą udzielenia rozgrzeszenia przez osobę niemającą święceń kapłańskich albo przez kapłana niemającego upoważnienia do sprawowania sakramentu pokuty⁸². Prawodawca mówi wyraźnie o usiłowaniu, gdyż podmioty wcześniej wymienione nie mogą ważnie udzielić rozgrzeszenia: osoba świecka albo diakon z prawa Bożego, natomiast kapłan bez upoważnienia na podstawie prawa kościelnego. Ich czyny są tylko próbą udzielenia rozgrzeszenia, gdyż *de facto* tej absencji nie mogą udzielić⁸³.

Przedmiotem drugiego przestępstwa jest tylko słuchanie spowiedzi sakramentalnej, bez usiłowania udzielenia absencji sakramentalnej, przez tego, kto nie może jej ważnie udzielić. Penitent jest w tym przypadku przekonany o przystąpieniu do spowiedzi sakramentalnej u kompetentnego szafarza, uznanego za kapłana, a w rzeczywistości wyznaje swoje grzechy osobie podającej się za spowiednika, która święceń kapłańskich nie ma, albo u kapłana niemającego stosownego upoważnienia do spowiadania. Istotą tego przestępstwa jest tylko sam fakt słuchania spowiedzi przez wspomniane podmioty, bez udzielenia absencji. Należy podkreślić, że w tym przypadku nawet poinformowanie penitenta o niemożliwości jej udzielenia, gdyż nie jest się osobą duchowną w stopniu co najmniej prezbitera, albo tylko z braku posiadania upoważnienia nie zwalnia tych osób od odpowiedzialności karnej⁸⁴.

Kanon 1378 § 2 KPK/83 osobę świecką uzurpującą sobie władzę spowiednika karze karą interdyktu *latae sententiae* w obu postaciach tego przestępstwa, zaś osobę duchowną karą suspen-

⁸² Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne...*, dz. cyt., s. 105-106.

⁸³ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 331.

⁸⁴ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne...*, dz. cyt., s. 106.

sy *latae sententiae*. Natomiast kan. 1378 § 2 KPK/83 daje sędziemu możliwość wymierzenia, w cięższych przypadkach uzurpacji, dodatkowych kar, nie wyłączając ekskomuniki. Należy podkreślić, że sprawca owych przestępstw zaciąga, zgodnie z postanowieniami kan. 1041,6° KPK/83, nieprawidłowość do przyjęcia przyszłych święceń, a gdyby przyjął już święcenia diakonatu, w myśl kan. 1044 § 1,3° KPK/83, także jest związany nieprawidłowością do ich wykonywania. Nie zaciąga nieprawidłowości do wykonywania przyjętych już święceń prezbiter dopuszczający się przestępstwa uzurpacji władzy spowiednika, gdyż przyczyną ich popełnienia w jego wypadku nie jest brak święceń kapłańskich, ale brak stosownego upoważnienia. Zaciągnie on wówczas tę nieprawidłowość, gdy zakaz spowiadania będzie konsekwencją jakiejś kary deklarowanej lub wymierzonej (kan. 1041,6° KPK/83)⁸⁵.

4.7. Inne przestępstwa

Oprócz wyżej wymienionych przestępstw mogą wystąpić także inne wykroczenia przeciwko świętości sakramentu pokuty. Nie są one wprost obarczone karalnością, gdyż za ich ewentualne popełnienie prawodawca prawa powszechnego czy partykularnego nie grozi żadną sankcją karną, nawet nieokreśloną. Jednak w myśl kan. 1399 KPK/83, sprawcy tych czynów mogą ponieść odpowiedzialność karną, gdy ukarania domaga się ciężkość ich wykroczeń i przynagła konieczność zapobieżenia lub naprawienia zgorszenia. Również do tej odpowiedzialności mogą być pociągnięci ci, którzy – jak to zostało ujęte w kan. 1384 KPK/83 – niezgodnie z prawem sprawują zadania kapłańskie lub inną świętą posługę. W tych przypadkach ordynariusz może przystąpić do wymierzenia sprawiedliwej kary.

W zakresie sprawowania sakramentu takimi wykroczeniami mogą być np. nadużywanie udzielania abszolucji wielu peni-

⁸⁵ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni...*, dz. cyt., s. 332.

tentom równocześnie bez uprzedniej indywidualnej spowiedzi czy rozgrzeszenia penitentów żyjących w nieuregulowanych związkach⁸⁶.

Zakończenie

Sakrament pokuty, ustanowiony przez Chrystusa, jest aktem pojednania człowieka z Bogiem i Kościołem przez odpuszczenie grzechów popełnionych po chrzcie świętym. Penitent dostępuje tej łaski wówczas, kiedy wyznaje swoje grzechy uprawnionemu szafarzowi tego sakramentu i od niego otrzymuje rozgrzeszenie, udzielone według formuły sakramentalnej ustalonej przez Kościół. Sakrament ten jest szczególnym miejscem nawrócenia się człowieka do Boga. Jest więc obowiązkiem Kościoła ochraniać go w taki sposób, aby do pojednania doszło w powadze świętości. Nie może on dopuścić, aby ten sakrament był miejscem niegodziwych zachowań, które zaprzeczają jego świętości i ukazują sfałszowany obraz posługi szafarza Boskiej sprawiedliwości i miłosierdzia. Sakrament pokuty nie może być dla penitenta – czy wspólnoty wiernych – źródłem zgorszenia czy wywołania skandalu, które w konsekwencji dość często nadwerężają zaufanie społeczności wiernych do samego Kościoła i jego uświęcającej roli. Dlatego też Kościół otacza wielką troską ten sakrament, aby był on prawdziwym spotkaniem z Bogiem przebaczącym.

⁸⁶ Por. G.P. Montini, *La tutela...*, dz. cyt., s. 234.